

Importance of economics

داقتصاد دعلم اهمیت دانسان په ژوندکی: کولی شوچی داققتصاد دعلم اهمیت په لاندنیو دریومرحلوکی په لنډ ډول اشاره وکړو.

1: Person level

اوله مرحله داققتصاد علم دانسان په ژوندکی خاص اهمیت لری پدی معنی چی په روزمره ژوندکی زیات داسی کارونوسره مخامخ کیږوچی داققتصادعلم پوری مستقیما اړیکه لری دمثال په توگه په راکړه ورکړه کی اوویلی شوچی انسان همیشه کوشش کوی چی دخپلوکموامکاناتوڅخه اعظمی استفاده وکړی لکه په ماښام کی درس ویل مونږلپاره مفید تمامیږی په مقابل ددی کی چی سهار درس ووايو، ماښام کی زموږ **Opportunity cost** لږ وی په مقابل دهغه کسانوچی سهارکی درس وایی ځکه چی وخت **Cost** دی

Government level :2

په لنډ ډول ویلی شوچی داققتصادعلم ددولت لپاره خاص اهمیت لری لکه ددولت په تشکیلاتوکی وزارت اقتصاد، وزارت مالیه، مرکزی بانک ورته ځای ورکړی همدارنگه هر وزارت دریاست مالیی په نامه باندي ریاستونه لری اوداسی نورچی داټول داققتصادعلم پوری اړیکه لری.

World level :3

ویلی شوچی داققتصادعلم ددنیا په سطحه باندي هم ضروری اولازمی دی دمثال په توگه بانک جهانی موجودیت سازمان بین المللی تجارت اومالی بازارونه داټول هغه اداری دی چی داققتصادعلم پوری مستقیما اړیکه لری چی په عین وخت کی ددی عالیه اهمیت دلالت کوی لکه **Business news** اخبارونه.

Definition of Economic

Economic is a dynamic subject دی اقتصاد تغیرکیدونکی دی

Economic resources are limited دی اقتصادی منابع محدود دی

Wants and needs are unlimited دی خواهشات اوتقاضا نامحدوده دی

Relative scarcity دیامکاناتوکموالی

دا ټول جنرل خبری وی کوم چی زموږ په کورس کی نشته اصلی درس لاندی شروع کیږی.

داقتصاد تعریف

۱: داقتصاد علم داجتماعی علومویوه برخه ده او اجتماعی علوم دانسان سلوک مطالعه کوی.

۲: علم اقتصاد اقتصادی مشکل ترمطالعی لاندی نیسی.

۳: همدارنگه د اقتصاد علم مونږ اوتاسوته دا په گوته کوی چی داقتصادی مشکل سره څنگه چلند اوتعامل وکړویدی معنی چی څرنگه دکومنابعو او امکاناتوڅخه اعظمی استفاده وکړو.

Micro economics

Individual

داقتصاد علم په دوو عمدوو برخوباندی تقسیمیزی چی یو یی کوچنی اقتصاد اوبل یی لوی اقتصاد یعنی جزی اقتصاد اوقلی اقتصاد.

Micro economic

جزی اقتصاد: داقتصاد دعلم یوه برخه ده چی اقتصادی مشکل پر انفرادی ډول مطالعه کوی لکه دیوکورنئ مشکل په انفرادی ډول مطالعه کول، په یوازی توگه اتصالات مطالعه کول، اوهمدارنگه دیو معین، مشخص تولید مطالعه کول دقمیت له نظره او دعرضی له نظره لکه څرنگه چی په تیرسیمیسترکی لوستل شوی.

Macro-economic

قلی اقتصاد: داقتصاد دعلم یوه برخه ده چی اقتصادی مشکل په عمومی توگه ترمطالعی لاندی نیسی پدی معنی چی دولت په سطحه باندی اقتصادی حالت مطالعه کول دمثال په توگه ملی عاید، بی کاری، گرانی اوهمدارنگه صادرات او واردات مطالعه کول اوداسی نور.

Scope of Macro economic

دماپکرو ساحه یا وسعت: داقتصادی وسعت یا ساحی څخه مراد دادی چی پدی مضمون کی کوم موضوعات یا مسائل تربحث لاندی نیول کیږی او یا هم داچی په راتلونکی کی ساحه دعمل څه شی دی په لاندی ډول ورته اشاره کوو.

Theory of national income :1

دملی عاید نظریه: دهغه نظریی څخه عبارت دی چی ددی پوسیله مونږ مطالعه کوو چی ملی عاید څه شی دی کوم ډولونه لری اوهمدارنگه کوم عوامل دی چی دملی عاید په زیاتوالی اوکموالی سبب ګرځی.

Theory of employment :2

دبی روزگاری نظریه: همدارنگه ددی علم پوسیله مونږ مطالعه کوو چی بی روزگاری څه شی دی دکوموعواملو پواسطه رامنځته کیږی اودحل لار یی څه ده.

Theory of money :3

دپیسونظریه: همدارنگه دپیسونظریه پدی معنی چه ددی پواسطه مونږ پیژنوچی پیسه څه شی دی څو ډولونه لری، دپیسوارزښت څنگه دی تربحث لاندی نیسو.

4: Theory of general price level

دعمومی قیمتونونظریه: عبارت دهغه نظریی څخه دی چی په کوم کی مونږ دعاموقیمتونوپه باره کی معلومات ترلاسه کوو پدی معنی چی دقیمتونولوپروالی یا کموالی په اقتصاد باندی څه اغیزه لری تربحث لاندی نیسو.

Theory of economics growth :5

داقتصادی وسعت نظریه: دا نظریه داقتصادی وسعت یا ساحی هغه برخه ده په کوم کی مونږ دملک دننه اقتصادی پرمختګ تر مطالعی لاندی نیسو.

Theory of trade :6

دتجارت نظریه: دا نظریه مونږته دا راپه ګوته کوی چی تجارت څه شی دی کوم ډولونه لری دیوملک صادرات او واردات په اقتصاد باندی څه اغیزه لری تربحث لاندی نیسو.

Importance of macro-economic

دقلی اقتصاد اهمیت په لاندی ډول ورته اشاره کوو:

To judge the performance of economy :1

قلی اقتصاد دیوملک په اقتصادی حالت باندی فیصله کوونکی دی پدی معنی چی دیوملک اقتصاد مطالعه کوی چی په کوم طرف باندی روان دی دپرمختګ په لور یا سرچپه.

2: The objective of government in any country to raise the material well-being of the country

دقلى اقتصاد بل اهميت دادى چى ددى په ذريعه دولتونه دخلکودمالى حالت دبنه کولوکوشش، کوى پدى معنى چى ترثو ديوملک اقتصادى حالت بنه کړى اودخپلو امکاناتوڅخه اعظمى استفاده وکړى.

3: Useful to the government for formulating policies, such as monetary policy, fiscal policy and also income policy

همدارنگه ويلي شوچى دقلى اقتصاد بل اهميت دادى چى ددى په مرسته هم دولت کولى شى چى مختلفى پاليسيانى جوړى کړى دمثال په توگه دپيسوپاليسى، مالى پاليسى اوهمدارنگه دعايد پاليسى.

4: The study of macro- economic theory is useful not only for individual but also for government

په اخره كى ويلي شوچى دقلى اقتصاد مطالعه كول يوشخص ته په انفرادى شكل اهميت نلري بلكى دولت ته په خصوصى توگه گټور تماميږي.

ملی عاید National income

National income is the monetary value of final goods produced during the given period (one year)

ملی عاید دنهائی شیانواوخدماتوهغه مجموعی پولی ارزښت ته ویل کیږی کوم چى دملک په دننه کى دیوکال په جریان کى تولید شوى اوسى. په پورتنى تعريف کى باید درى مهمى نقطى په نظرکى ونيسو.

1: Final goods

دهغه شیانوڅخه عبارت دى چى نور دتوليد عمليه پرى صورت نشى نیولى او استعمال ته آماده شوى وی دمثال په توگه غنم په 100 روپى واخلو اوپه بازارکى یى په 120 روپئ خرڅ کړو او هغه یى په 150 خرڅ کړى، بیا وپه شى په 250 روپئ ډوډې تمام شى مونږ دغه اخرنئ نهائی دتوليد ارزښت په نظرکى نیسو.

2: Monetary value

څرنگه چى په یوملک کى مختلف اجناس اوخدمات وجود لری نوپدی اساس دهغوى جمع کول ناممکن دى پدى اساس باید دټولو اجناسو اوخدماتو اندازه په پولى ارزښت سره وښایو.

3: Time (duration of one year)

ژرنگه چي عايد په معلومه زمانه کي دکارپه مقابل کي حاصل شوي نوهمدارنگه بايد ملي عايد په يومعين وخت سره وښودل شي.

Measuring of National income

The product method :1

دتوليد په طريقه ملي عايد لاسته راوړل: ددي طريقی په اساس دنهياي اجناسو اوخدماتوقيمتونه سره جمع کوو اوملي عايد تری لاسته راځي.دمثال په توگه،

- Agriculture 120
- Manufacture 80
- Trade 50
- Transportation 40
- Electricity 30
- Services 60

دا ټول چي جمع کړو ملي عايد تری 380 لاسته راځي.

The income method :2

.The sum total of the incomes of all the persons of a country during the year

پدي ميتود کي ملي عايد عبارت دی له ټولو توليدي عواملو له لخوا ترلاسه شوي توليد څخه.

Note: The main factors of production 5

- Land = Rent
- Labor = Wages
- Capital= Interest
- Organizer= Profit

3: The expenditure method

دمصارفوپه طريقه: داهغه طريقه ده په کوم کي چي دملک دننه دټولوخلکومصرف اوهمدارنگه ددولت مصرف، دتوليدکوونکومصارف اوخارجي سکتورمصارف اخیستل کيږي اوملي عايد ورباندي اندازه کيږي.

Four sector economy

- Household sector (Consumption sector) = C
- Business sector (Investment sector) = I
- Government sector = G
- Foreign sector (External sector) = (X-M) Net export (NX) X-M صادرات او واردات

Formula $Y=C+I+G+(X-M)$

$$Y= 250+50+90+50-40 \quad Y=400$$

د پورتنی میتود په اساس باندي داقتصادي سکتورونو تشریح په لاندی ډول ده

۱: **کورنی سکتور** عبارت دهغه سکتورڅخه دی چی په بازارکی داجناسواوخدماتو تقاضا منځته راوړی اوپه مقابل کی دتولید دعواملوعرضه کوی.

۲: **کاروباری سکتور**: عبارت دهغه سکتورڅخه دی چی بازارته تولیدات او اجناس عرضه کوی اوهمدارنگه دتولید دعاملوتقاضا کوی.

۳: **دولتی سکتور**: عبارت ددولت دسکتورڅخه دی چی عموما دتولیداتو او اجناسوتقاضا منځته کوی پدی معنی چی دتولیداتو مصرف کوی دمثال په توگه د روغتون جوړول، مکتب جوړول اود وزارت لپاره تعمیرجوړول اوداسی نور.

۴: **خارجی سکتور**: عبارت دی ددوو عمده عواملوڅخه (یعنی صادرات او واردات خارجی سکتورته ځکه خارجی سکتور وایی چی دصادراتو او وارداتو په وسیله باندي دخارجی دولتونوسره اړیکی پیداکوی پدی معنی چی دداخلی حدودو څخه خارجی حدودته انتقالیږی.

Different types of national income

Gross domestic products (GDP) :1

GDP shows the monetary value of all final goods and services produced only within geographic boundaries of a country either by nationals of that country or foreigner during one year.

مجموعی داخلی تولیدات:ددی څخه مقصد دشیانوواوخدماتوهغه مجموعی پولی ارزښت دی کوم چی دیوملک دننه دیوکال په جریان کی تولیدیږی اوپه لاندی ډول لاسته راځی.

$GDP = P_1 Q_1 + P_2 Q_2 + P_3 Q_3 + \dots + P_n Q_n$ **For example**

Wheat	wood	grapes	potatoes
X 100	50 X 500	150 X 110	100 X 100
P ₄ Q ₄	P ₃ X Q ₃	P ₂ Q ₂	P ₁ Q ₁
10000	16500	25000	20000

$GDP = 20000 + 25000 + 16500 + 10000 = 71500$

Gross national product (GNP) :2

دا دییسوهغه مجموعه ده کوم چی دملک په داخل کی دشیانوواوخدماتوڅخه ترلاسه کیږی اوهمدارنگه هغه خالص خارجی عواید کوم چی دپهرڅخه راځی ددی دواړو مجموعی پولی ارزښت څخه عبارت دی.

Note: Net income factor from abroad (=) income received by Afghanis from abroad (-) income of foreigner.

.GDP+NET INCOME from abroad

خالص خارجی عاید+ جمع یی مجموعی داخلی تولیدات= مساوی مجموعی ملی عایدات، مثال کچیرته د افغانستانوعاید په خارج کی **دیرش ۳۰ بیلن وی** او دخارجیانوعاید په افغانستان کی **شل ۲۰ بیلن وی** او دافغانستان مجموعی داخلی تولیدات **یوسلوڅلوینبت ۴۰ بیلن وی**. مجموعی ملی تولیدات به څومره وی؟ دافغانستانوعایدپه خارج کی چی کوم دی دهغی څخه دخارجیانوعاید په افغانستان کی چی دی منفی کیږی اوبیا له مجموعی داخلی تولیداتوسره جمع کیږی..

$$GDP+GNP= \text{Net income } 10+140= 150$$

3: Net domestic product

ددی څخه مقصد دشیانو او خدماتو مجموعی پولی ارزښت دی چی دمجموعی تولیداتو اصطهلاک تری منفی شی نوپاتی عاید دخالص داخلی تولیداتو څخه دی.

Example: $NDP=GDP-\text{Depreciation}$

4: Net national product (NNP)

$$NNP=GNP-\text{Depreciation}$$

5: Personal income (PI)

دا دیوکس دهغه عاید څخه عبارت دی کوم چی یوشخص دمختلفو منابعو څخه لاسته راوړی لکه دوظیفی له طریقو، دکاروبار له طریقو او دکرایه له مدرکه اوداسی نور.

6: Disposable income (DI)

دشخص دتصرف وړعاید: دا دعاید هغه برخه ده کله چی دیوشخص دعاید څخه مالیه، ټیکس منفی شی نوپاتی عاید دشخص دتصرف وړعاید په نامه یادیږی.

$$DI=PI-\text{TAXES}$$

7: Per capital income (PCI)

سړی سرعاید: دا دیوملک دخلکودفی کس دعایدڅخه عبارت دی چی په نفوسوباندی دملی عاید دویشلوپه نتیجه کی سړی سرعاید لاسته راځی.

Example $\frac{OITAN}{noitalupoP} = \frac{EMOCNI}{noitalupoP}$

Keynes Equation

$$Y=C+I+G+ (X-M) \quad \text{NET EXPORT}$$

1: $NX=X-M=X \gg M$ Surplus balance of trade

2: $NX=X-M=X=M$ Equal balance of trade

3: $NX=X-M=X \ll M$ Deficit balance of trade

Difficulties in the measurement of National income

Non-availability of statistical material :1

دملی عاید په اندازه کیدوکی یومشکل دادی چی دمعلوماتوسمه اندازه نه اخیستل کیږی پدی معنی چی دیوشی په هکله صحیح معلومات موجود نه اوسی لکه استادان،دوه وخته کار.

The danger of double (multiple) counting :2

دملی عاید په اندازه کیدوکی بل مشکل دادی چی یوتولید په ملی عاید کی دوه ځلی یا څوځلی په ملی عاید کی جمع شی لکه غنم.

Non-marketed services :3

هغه شیان اوخدمات کوم چی بازارته یونه وړل شی اودغه شیان دشخصی استعمالولولپاره وی دا باید ملی عاید کی جمع کړی شی اوکه چیرته جمع نه کړی شی داهم ملی عاید په نقصان دی.

Difficulties to judge or to assess depreciation allowance :4

دملی عاید په اندازه کولوکی یوبل مشکل دادی کله چی استهلاک دوخت په تیریدوسره په شیانوکی راغلی وی هغه باید په ملی عاید کی وشمیرل شی اوکه چیرته ونه شمیرل شی نوداهم په ملی عاید کی یومشکل دی.

8

Transfer earning :5

دملی عایدپه اندازه کولوکی یوبل مشکل داهم دی چی کومی پیسی چی دخدماتو وړاندی کولوڅخه بغیر صورت نیسی نو دغه پیسی باید ملی عاید کی وشمیرل شی اوکه چیرته ونه شمیرل شی نودمشکلاتوڅخه دی لکه زکات، تحفه.

Self-consumed production :6

لکه ځینی خلک دهغوشیانو اوخدماتوتولید پخپله کوی اوبیایي خپله استعمالوی نودا باید په ملی عایدکی استعمال کړی اوکه چیرته حساب نه کړی شی نودایومشکل دی، دمثال په ډول په کورونوکی داشپزخانی خدمات منځته راځی.

7: Price level changes

دملی عایدپه اندازه کولوکی بل مشکل دادی چی دیوکال په دوران کی دشیانواوخدماتوپه قیمتونوکی کوم تغیرراځی هغه باید جمع کړی شی اوکچیری جمع نه کړی شی دایومشکل دی په ملی عاید کی.

National income determination

Consumption

The part of income spent on consumer goods or services for getting direct satisfaction

مصرف او عاید دهغی برخی څخه عبارت دی چی مصرفیږی په مصرفی اجناسو باندی دتسکین دلاسته راوړلویه موخه باندی.

Types of consumption

Autonomous consumption :1

هغه مصرف ته وایی چی دعوایدو داندازی پوری اړه نه لری پدی معنی که عواید زیات شی یا کم شی یا صفرشی نوپدی صورت هم مصرفیږی.

Induced consumption :2

تابع مصرف: دهغی مصرف څخه عبارت چی دعوایدو داندازی پوری اړه لری اوکه عاید زیات شی مصرف هم زیاتیږی اوکه عاید کم شی مصرف هم کمیږی پدی معنی چی دعواید او مصرف ترمنځ مثبته رابطه ده په لاندی فرمول کی.

$C=a+by$ $S=-a+(1-b)y$
C= total consumption
A= autonomous
B= slope
Y= induced consumption
 $C=2000+ 0.75 (10000) = 7500$

Investment

عبارت دهغه سرمایه گزارئ څخه دی چی دیوه کپنی خلک یی دخپلی سرمایي شتمنی اودعوایدو زیاتیدولپاره کوی.

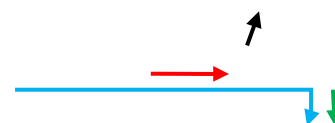
Function of investment

عموما **Investment function** مونږته رابطه یا علاقه بنایي د سود د فیصدی سره پدی معنی چی د سرمایه گزارئ او **Interest rate** ترمنځ منفی تعلق دی چی په لاندی فرمول کی بنودل کیږی.

Slope

$I=I_0-Bi$ induced investment

Total investment: Autonomous investment

سرمایه گزارئ په دوه ډوله ده.

Autonomous investment :1

عبارت دهغه سرمایه گزارئ څخه دی چی په یوتولنه کی په ثابت شکل اوسی اود سود فیصدی پوری اړه نه لری.

Induced investment :2

تابع سرمایه گزاری: عبارت دهغه سرمایه گزاری څخه دی چی د **Interest rate** پوری اړه لری چی د سرمایه گزاری او د سود فیصدی ترمنځ منفی رابطه لری یعنی که چیرته **Interest rate** زیاتیری نو سرمایه گزاری به کمیږی او که چیرته **Interest rate** کمیږی نو سرمایه گزاری به زیاتیری.

Aggregate demand

مجموعی تقاضا: ټول هغه شیان چی په یوملک کی مصرفیږی ددی شیانو او خدماتو مجموعی ته تقاضا وایی.

Aggregate supply

مجموعی عرضه: ټول هغه شیان یا خدمات چی په یوملک کی تولیدیږی ددی مجموعی ته مجموعی عرضه وایی.

نوټ: همدارنگه ویلی شوچی په قلی اقتصاد کی توازن هغه وخت کی راځی چی مجموعی تقاضا مساوی وی د مجموعی عرضی سره په لاندی فرمول کی بنودلی شو.

$Y=C+I+G+(X-M)$ Aggregate demand

Aggregate supply

Theory of money

Barter system

.That is a system in which goods are exchanged for goods

د تبادلې سیستم: دا هغه سیستم دی په کوم کی چی راکړه ورکړه بغیرد پیسوڅخه صورت نیسی پدی معنی چی پدی سیستم کی د شیانو تبادلې په مستقیم ډول دنورو شیانوسره کیدله، کیږی. مخکی له دی چی انسان پیسه وییژنی اومنځته راشی دژوند مرحله په مختلفو پړاوونو باندی تیره شوی ده.

۱: د شیانو تبادلې په مستقیم ډول دنورو شیانوسره.

۲: تبادلې د شیانو په یومعین تولید پواسطه په یومشترکه واحد ځای نیولی وه د متبادلو توکو، غنم، خرما، همدارنگه حیوانات.

۳: تبادلې د شیانو درجن قیمتی معدنیاتو پواسطه چی دیومشترکه واحد پرځای ورڅخه استفاده کیده د مثال په ډول سره زر.

۴: بالاخره استفاده کول دپیسوڅخه ترڅو د یو مشترکه واحد پرځای ورڅخه استفاده کیری اود اعتبار ورگرځیدلی دانسانانوپه منځ کی.

?What are difficulties of barter system

Lack of double coincidence of wants :1

ددی سیستم مشکل داوه چی کوم څیزونه به تاسره موجود وه او بل څیزته به دی ضرورت پیداشو نوپدی وخت کی به تا داسی شخص پیدا کاوه چی ستا د ضرورت څیز دهغی سره موجود وی او دهغی د ضرورت څیز له تاسره موجود وی چی دا یو مشکل کار وه او وخت په کی هم ضایع کیده. د توافق نشتوالی د خواهشاتو له نظره په منځ د تبادل له کوونکی.

Difficulties of common measuring value :2

مشکل د اندازه گیری چی یو مشترکه واحد موجود نه وه: ددی سیستم یو بل مشکل دا هم وه چی د اندازه گیری یو عمومی واحد موجود نه وه مختلفو خلکو به په مختلفو پیمانوسره شیان اندازه کول.

Lack of indivisibility :3

مشکل د بعضو شیانوپه وړو وړو برخوباندی ویشل: ددی سیستم یو بل مشکل دا وه چی شیان به په وړو وړو برخوویشل کیده ترڅو تقسیم کیدلی ځینی شیان کچیرته تقیسموی کیدای شی له منځه ولاړشی او یا بعضی شیان نه تقسیمیری.

Difficulties in storing values :4

مشکل د شیانوپه ذخیره کولوکی: ددی سیستم بل مشکل دا وه چی شیان او خدمات د اوپدی مودی لپاره نه شو ذخیره کیدای ځکه چی د خرابیدو چانس یی ډیر وه.

Difficulties in borrowing and lending :5

History of Money

د پیسو تاریخچه: په لاندی ډول ورته اشاره کوو.

۱: اوله مرحله د ۹۰۰۰ کاله قبل المیلاد د **Barter system** موجود و او ورسره خلک هم په ذراعت کی مصروف و.

۲: بعضی تاریخ پوهان وایی چی تقریباً ۴۰۰۰ کاله مخکی د میلاد څخه د شیانو تبادل په معدنیاتو او بعضی ذراعتی دانوباندی کیدله لکه غنم چی یو مشترکه واحد دخلکو په منځ کی د تبادل لپاره گرځیدلی و استفاده کوله.

۳: همدارنگه بعضی تاریخ پوهان اشاره کوی چی ۶۶۰ قبل المیلاد دیونان پاچاهانودمعدنی سیکوڅخه استفاده کړیده.

۴: همدارنگه بعضی تاریخدانان دانقل کوی چی پنځه پیړئ قبل المیلاد د فارس پاچاهانود سره زرو دسیکوڅخه استفاده کړیده چی وایی چی ددی تاریخ څخه دپیسو تاریخ شروع او ورځ په ورځ دتوجه وړ او پیشرفت یکی شوی دی.

۵: همدارنگه په آسیاکی دپنځمی پیړئ په شاو خواکی قبل المیلاد پخوانی عراقیان (بابیلیان، عاشوریان) دسرو زرو او سپین زرو دپیسوڅخه استفاده کړیده.

۶: همدارنگه دبعثت په وخت کی په حجاز کی سعودی عربستان دسرو زرو او سپین زرو دپیسوڅخه استفاده شویده چی حتی د خلفای راشدین په وخت کی ددینارڅخه چی دسرو زرو څخه جوړشوی و چی نثبت یی روم ته کیده استفاده کوله او همدارنگه درهم هم چی دسپین زرو څخه جوړشوی و چی نثبت یی ناثانیانوته کیږی استفاده کوله تاریخ وایی چی عبدالملک بن مروان چی اموی پاچاه و خپلی پیسی جوړی کړی چی داسلامی دینار او درهم په نامه یادی کړی.

Definition of Money

دپیسو تعریف: پیسی هر هغه څیزته ویل کیږی کوم چی دا اعتبار وپگړئیدلی وی دعاموخلکو په منځ کی اودقبلیدو خاصیت یی غوره کړی وی داخیستونکی اوخرڅوونکی ترمنځ د راکړی او ورکړی په پروسه کی. هر هغه څیز چی لاندی دری وظایف ترسره کړی مونږ ورته پیسی وایو.

Functions of Money

Money is a medium of exchange :1

پیسو دشیانودتبادللی بڼه وسیله ده: دپیسواوله وظیفه داده چی دتبادللی په پروسه کی داخیستونکی اوخرڅوونکی ترمنځ دوسییلی په شکل استعمالیږی. پیسه دتبادللی په پروسه کی زیات اقتصادی فعالیتونوته لاره هواروی ځکه چی پدی سره وخت کم مصرفیږی.

Money is store of value :2

دشیانودارزښت دذخیره کولو بڼه وسیله ده: دپیسوبله وظیفه داده چی ددی په ذریعه مونږکولی شو چی دشیانواوخدماتو ارزښت دزیات وخت لپاره ذخیره کړو دمثال په توگه کچیرته یوتولید، یو څیز له ځان سره نشوساتلی نودهغی دارزښت په نمائندگئ پیسی له ځان سره ساتلی شود ضرورت او دوخت مطابق استفاده کوو.

Money is a unit of account :3

پيسه د شيانو د ارزښت د اندازه گيرئ يو مشترک واحد دی: همدارنگه ویلی شوچی د پيسو بله وظيفه داده چی ددی په وسیله مونږکولی شوچی د شيانو ارزښت پری معلوم کړو او د يو مشترکه واحد په شکل تری استفاده وکړو.

نوټ: څرنگه چی مونږ دوزن د اندازه کولو لپاره يو مشترکه واحد لروچی کیلوگرام دی او همدارنگه د فاصلی د اندازه کولو مشترکه واحد متر دی نوپه همدی اساس د شيانو د ارزښت د اندازه کولو مشترکه واحد پيسه ده.

Types of money

Commodity money :1

د ادیسو اولنی او ابتدایی ډول دی او د راکړی ورکړی په پروسه کی استعمال شوی دی او په خپل ځان کی ارزښت لری او د پيسو په شکل ورڅخه استفاده کیدله. لکه سره او سپین زر.

Currency :2

د اهغه ډول پيسی دی کوم چی د مرکزی بانک لخوا جوړیږی او د راکړی ورکړی په پروسه کی استعمالیږی او د عامو قبیلو خاصیت لری او همدارنگه د هر مملکت بیله بیله کرنسی وی. لکه افغانی، ډالر، کرنسی په دوه ډوله ده.

A: Metallic money

13

د اهغه ډوله پيسی دی کوم چی د فلز څخه جوړیږی لکه افغانی پنځه گون، دوه گون.

B: Paper money

د اهغه ډول کرنسی ده کوم چی د کاغذ څخه جوړیږی او د مرکزی بانک لخوا څخه جاری کیږی لکه سل گونی لس گون، قاغذی پيسی او داسی نور.

Deposit/credit money :3

د ادیسو هغه قسم ته ویل کیږی کوم چی د چیک په شکل استعمالیږی او نن صبا په مختلفو هیوادونو کی پدی راکړه ورکړه کیږی.

Near money :4

د ادیسو هغه ډول دی کوم چی پيسی نه وی بلکی په لږ وخت کی د پيسو شکل غوره کوی یعنی په نژدی وخت کی کولی شوچی هغه په نقدو بدل کړو لکه جاری حساب.

Electronic money :5

برقی پیسی: دادپیسو هغه ډول دی کوم چی داوسنی ټیکنالوجی په پیشرفت په وسیله منځته راغلی اود **Electronic money** په نامه یادېږی. لکه **Master card, Visa card, credit card** اوداسی نور.

?What are the qualities of good money

General acceptability :1

دعامو قبلیدو خاصیت: دښو پیسو اول خاصیت دادی چی عام دقبلیدو وړ وی او یا هرکس ته دقبلیدو وړگرځیدلی وی اوکه څوک یی ردکړی دقانونی چلند سره به مخ شی.

Portability :2

په اسانی سره دانتقال وړ اوسی: بل خاصیت یی دادی چی په اسانی سره کولی شو چی دیو ځای څخه یی بل ځای ته انتقال کړو او کوم قانونی ممانعت ونلری.

Durability :3

دوامداره خاصیت لرونکی: دیوښه پیسوبل خاصیت داهم کیدلی شی چی دجوړښت له نظره دوامداره اوسی او همدارنگه **Purchasing power** ژردلاسه ورنکړی.

Divisibility :4

په وړو وړو برخو ویشل په اسانی سره بغیردکوم قضاوت څخه: دښو پیسوبل خاصیت دادی چی بغیردارز ښت دکمیدو څخه په وړو وړو برخو تقسیم کولی شو بغیردکوم قضاوت څخه پخپل منځونوکی.

Homogeneity :5

یوشان والی ولری: دښی پیسی بل خاصیت داهم کیدلی شی چی هر ه کرنسی بایددشکل له لحاظه، درنگ له لحاظه، دمعیار له لحاظه یوشان وی لکه یو دسلو واحد دبل دسلو واحد سره فرق ونلری او یا هم دزور او یانوی والی له لحاظه.

The value of Money

دپیسو دارز ښت څخه مقصد دادی چی دپیسو یوقلی واحد ځان په بدل کی ټومره شیان او خدمات اخیستلای شی پدی معنی چی دپیسو ارز ښت څخه مقصد **Purchasing power of money** داخیستلوتوان یا قابلیت ښایی یعنی دپیسو ځان په بدل کی ټومره شیان او خدمات اخیستلای شی همدارنگه ویلی شو چی دقیمتونو او دپیسو دارز ښت ترمنځ منفی اړیکه ده.

Indirect relationship between money and price level

پدی معنی کچیرته قیمتونه زیاتېږی نو دپیسو ارز ښت کمیږی او که چیرته قیمتونه کمیږی نو دپیسو ارز ښت ورسره زیاتېږی دلاندی فرمول پواسطه یی ښایو.

The value of Money

- Purchasing power of Money
- Indirect relationship between price level and value of money

$$V.M = \frac{1}{P}$$

V.M= Value of money

P= Price level

Example

$$P=5 \quad V.M = \frac{1}{P} = \frac{1}{5} = 0.2$$

$$P=10 / V.M = \frac{1}{P} = \frac{1}{10} = 0.1$$

په نارمل، عادی حالت کی که دیوینسل قیمت لس افغانی وی اوزه له دآن سره لس ۱۰ افغانی ولرم نوکولای شم چی یوینسل واخلم چی یوینسل اولس افغانی سره مساوی دی اوهمدارنگه برعکس کچیری یوینسل په پنځه ۵ افغانی وی اوزه له دآن سره لس ۱۰ افغانی ولرم نوکولای شم چی دوه دانی پنسلونه واخلم.

The quantity theory of money

دپیسو مقدار نظریه: د **Fisher** له نظره کچیری دپیسو مقدار زیاتیری نوقیمتونه په هماغه اندازه زیاتیری چی دپیسو مقدار او قیمتونو ترمنځ مثبته رابطه ده. پدی معنی کچیری دپیسو مقدار زیاتیری نوقیمتونه هم په هماغه اندازه ورسره زیاتیری اوبرعکس صحیح ده. اوهمدارنگه دپیسو مقدار چی زیاتیری نودیوسوارزبنت به کمیږی چی دپیسو مقدار او دپیسو د ارزبنت ترمنځ منفی رابطه ده چی په لاندی فرمول کی ښودل کیږی.

Fisher formula

$$P.I = M.V$$

=P دقیمتونو سطحه

=M دپیسو مقدار

=V دپیسو دوران یا چلند دیولاس څخه بل لاس ته (انتقال په اوسط ډول)

=T دمعلوماتو یا عملی مقدار دپیسو په بدل کی

Example in normal situation

$$M=100$$

$$\frac{100}{05} =$$

$$= \frac{M}{T} V$$

$$V=10$$

$$P=20$$

$$\frac{1001}{05}$$

$$T=50$$

$$P=?$$

Wh

$$M=2$$

$$V=10$$

$$T=50$$

دپورتني مثالونودخل څخه دى نتيجى ته
 رسيږو كچيرته دپيسو مقدار (M) دوه چنده
 زيات شى نوهمدارنگه قيمتونه (P) هم دوه
 چنده زياتيږي پداسى حال كى چى
 دپيسو دوران (V) او دمعاملاتو مقدار (T) ثابت
 دى.

$$= \frac{M \cdot V}{T}$$

$$\frac{!}{5}$$

$$P=?$$

When decrease

$$M=50$$

$$V=10$$

$$T=50$$

$$P=?$$

$$\frac{!}{5} =$$

16

$$= \frac{M \cdot V}{T}$$

$$\frac{!}{5}$$

$$P=10$$

Factors that affect the value of money

هغه عوامل چى دپيسوپه ارز بڼيت باندې تاثيركوى په لاندې ډول ورته اشاره كوو.

Balance of trade :1

$NX = X - M \Rightarrow X > M \Rightarrow$ Surplus balance of trade. Increase the value of local money

$NX = X - M \Rightarrow X = M$ Equal balance of trade. Normal situation

$NX = X - M \Rightarrow X < M \Rightarrow$ Deficit balance of trade. Decrease the value of local money.

2: Falling prices of foreign goods

كچيرته په يوملك كى دخارجى شيانو قيمتونه كمپږى نوپدى وخت كى زيات سرمايه گزاران كوشش كوى چى د بهرڅخه شيان راوارد كړى دكوم په نتيجه كى چى تجارتي كسر (**Deficit**) رامنځته كيږى چى پدى سره دافغانئ ارزښت ورسره كمپږى.

Political condition :3

کچیرته دیوملک دننه سیاسی وضعه په خرابیدو اوسی نوددی په وجه مونږته خارجی سرمایه نه راځی اوبله داچه دخپل دولت سرمایه گزاران خپله سرمایه دخارجی کرنسیوپه شکل بهرته انتقالوی چی په نتیجه کی ورسره دافغانی ارزبنت کمپری.

Terrorist attacks and war :4

کچیرته په یوملک ترورستی حالت اوسی یعنی جنگ، اوحالت هم په خرابیدو وی نوددی په وجه سرمایه دخارجی کرنسیوپه شکل بهرته انتقالپری چی دافغانیوارزبنت ورسره کمپری.

Budget deficit :5

کچیرته دولت مصارف په مثبت دعوايدوزیات شی نوپدی وخت کی دولت دمصارفودپوره کولولپاره نوی پیسی چاپ کوی اویاهم په ټینو اواروباندی مالیه زیاتوی چی پدی کاردقیمتونواوچتوالی سبب گرځی اوپه نتیجه کی ورسره دپیسوارزبنت کمپری.

Increase in taxes :6

دنوی ټیکسونودلپیدوسره یادموجوده ټیکسونودفیصدی دزیاتوالی سره یعنی **Cost** دتولیداتومصارف زیاتپری چی په نتیجه کی قیمتی رامنځته کیږی اودقیمت دزیاتوالی سره دپیسوپه ارزبنت کی کموالی راځی.

Supply of money

دپیسو عرضه: دپیسوهغه مقدارته وایی چی په معلوم وخت کی چاپ کیږی همدرانگه دپیسودعرضی مجموعی حجم دپیسودچاپ کیدودمقدارپوری تړلی وی اودپیسو عرضه ددولت سیاست پوری تړلی ده. اوهمدارانگه ویلی شوچی دپیسو عرضه یودمهم مسؤلینونودمرکزی بانک ټخه شمیرل کیږی چی دخاصوپالیسیو، ټگ لارو پواسطه باندی چاپ کیږی.

Demand of money

دپیسوتقاضا: پیسی دلاندی دریومهمومعاملاتولپاره غوښتل کیږی چه په لاندی ډول ورته اشاره کیږی.

Transaction demand for money :1

دپیسوتقاضا دروزمره معاملاتولپاره: دادپیسودهغه تقاضاخه عبارت دی په کوم کی چی دروزمره مصارفولپاره پیسی دخپل ځان سره ساتو، برابره خبره ده که انفرادی شکل وی یادشرکتونوپه سطحه داډول تقاضا دشخص دعایدپوری اړه لری اوددوی ترمنځ یومثبه رابطه بنودل شوی ده.

Precautionary demand for money :2

دمری اوژوندی لپاره دپیسوتقاضا (ایمرجنسی، احتیاطی): دپیسودهغی تقاضاخه عبارت دی په کوم کی چی مونږ دغم بنادئ اومری اوژوندی یعنی دایمرجنسی حالاتولپاره پیسی له ځان سره ساتو. داډول تقاضادپیسودژوندحالاتوپوری تعلق لری کچیرته راتلونکی اقتصادی

وضعہ ثابتہ اویقینی نہ برینبیری نودارنگہ تقاضادپیسوزیاتیری نوپہ لنڊ ڊول ویلی شوچی دارنگہ تقاضادپیسوداقتصادی حالاتو،امیدونو، اوناامیدونووادقرض دلاسته راورلوپوری اڙه لری.

Speculative demand for money :3

دکاروبارلپاره دپیسوتقاضا: دادپیسودهغی تقاضاڅخه عبارت دی چی په کوم کی مونډگتی، کاروباردلاسته راورلوپاره پیسی له ځان سره ساتوعوما داډول تقاضادپیسودسوددفیصدئ **Interest rate** پوری تړلی ده.کچیرته دسود اندازه زیاته شی نودارنگه تقاضادپیسوکمیری پدی معنی چی دسود اودارنگه تقاضادپیسومنفی رابطه ده.

Inflation

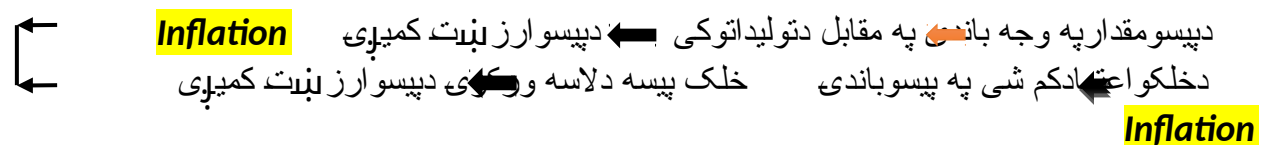
کله چی یوملک په (اوسط ډول) داكثره شیانواوخدماتوقیمتونه په مسلسل ډول زیات وخت لپاره زیاتیری نودی حالت ته **Inflation** وایی. په پورتنی تعریف کی بایدلانډینی نقطی په نظرکی ونیول شی داكثره شیانواوخدماتواوچتوالی، دوهم په پرلپسی، مسلسل ډول.دریم همدارنگه دقیمتونواوچتوالی دزیات وخت لپاره.

Types of inflation (also the reasons of inflation)

Demand pull inflation :1

کله چی په بازارکی مجموعی تقاضا زیاته وی دمجموعی عرضی څخه په اجناسواوخدماتوباندی په نتیجه کی زیاتوالی دتقاضا سبب دقیمتونود اوچتوالی گرځی پدی معنی چی دتقاضا دزیاتیدوله وجی کومه قیمتی چی رامنځته کیږی دی ته **demand pull inflation** وایی.اوتقاضا کیدای شی دلاندی اسبابوپه وجه:

Cost push inflation :2

کله چی دتولید دعواملومصارف یاقیمتونه زیات شی نوعوموی قیمتونه هم زیاتیری پدی معنی کله چی دتولیدپه عواملوباندی تقاضا زیاته شی په مثبت دعرضی باندی اوهمدارنگه دخاموموادو قیمتونه اوچت شی نودی حالت ته **Cost push inflation** وایی.

Imported inflation :3

څرنگه چې وروسته پاتی دولتونه زیات اعتماد په اقتصادي ژوندکي په وارداتوباندي لري او اکثره توليدات دنوروخارجي دولتونوڅخه راواردوي نوکله چې په نورو دولتونوکي انفلاسیون موجود وي نو د وارداتوپه وجه دی ته هم **Inflation** انتقالیږي. مثلا دپاکستان څخه توليدات راواردول، کچیرته په پاکستان کی انفلیشن موجود وي نو د وارداتوپه وجه افغانستان ته هم انتقالیږي.

Sectorial inflation :4

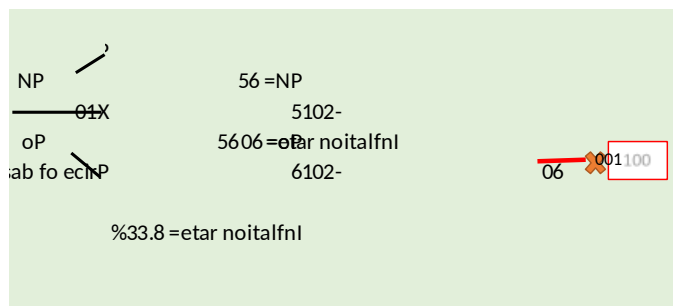
دیوخاص تولیدپه وجه: دا انفلاسیون هغه ډول دی چې په اقتصادکي دیوڅیزقیمت اوچت شی او دهغی پواسطه دټولوڅیزانو قیمتونه اوچت شی کله چې نوموړی څیز پوری دنوروڅیزانو توليدات په مستقیم ډول او په غیري مستقیم ډول تړلی اوسی. دمثال په توگه کچیرته دتیلو قیمت اوچت شی نو ددی په وجه په هر څیزکي اوچتوالی راځي.

یاداشت، ملاحظه

همدارنگه ویلی شو چې د انفلاسیون نور مختلف ډولونوته اشاره کیږي دمثال په توگه دجنگ په وخت کی **Inflation** دټیکس، مالیی دزیاتوالی په وجه **Inflation** او همدارنگه دسیاسی تحولاتوپه وجه انفلاسیون یا همدارنگه دجغرافیایی حالاتو او مشکلاتوپه وجه **Inflation** دمثال په توگه زلزله، سیلاب اوداسی نورو جوهات چې په نتیجه کی دتوليداتو دکموالی چې بالاخره قیمتونه ورسره اوچتیږي او انفلاسیون ته لاره هوار یږي.

Formula of inflation

Wasiqullah mobasser presents it

Effect of inflation

د انفلاسیون یا **Inflation** تاثیرات په ټولنه باندی:

- ۱: د انفلاسیون تاثیرات په عاید باندی: ثابت عاید والا (کارمند) ته ضیان رسوی. غیري ثابت عاید والا (باجران) یو اندازه گټه تر لاسه کوی. سپما ورسره کمیږي.
- ۲: د انفلاسیون تاثیرات په قرض باندی: قرض اخیستونکی لږه گټور تمامیږي.

قرض ورکونکی لپاره په ضرر تماميږي

۳: د انفلاسیون تاثیرات په صادراتو او وارداتو باندې: صادرات ورسره کميږي ځکه چې قیمتونه ورسره اوچتېږي په مقابل د وارداتو کې. او واردات ورسره زیاتيږي ځکه د وارداتو قیمتونه ارزانه تماميږي په مثبت د صادراتو.

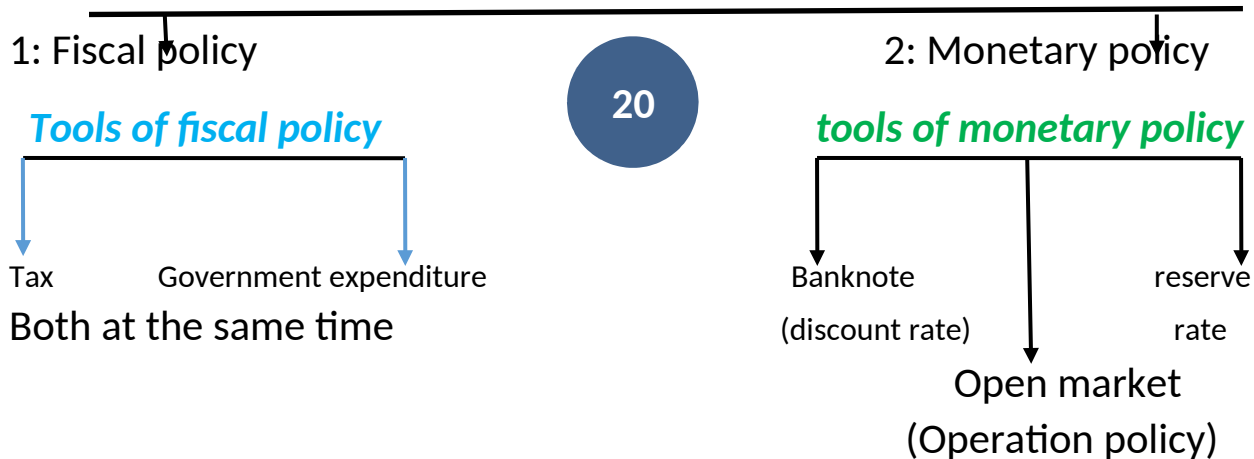
Deflation

د قیمتونو کموالي: **Deflation** هغه وخت رامنځته کیږي کله چې د پیسو مقدار په ملی اقتصاد کې په مثبت د شیانو او خدماتو د عرضې په مقابل کې کم شي په نتیجه کې دا اقتصاد په ژوند کې د پیسو خالیګاه احساسیږي او بالاخره نرخونه ورسره ټیټيږي.

How to control inflation

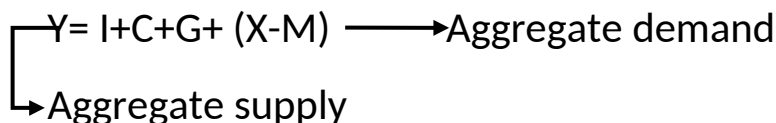
ویلی شو چې د انفلاسیون د کنترول لپاره دولت د مختلفو تګ لارو څخه استفاده کوي ترڅو پوري نوموړې اقتصادي مرض کنترول او مخنیوی یې وکړي نو پدې اساس باندې دولت د دوو عمده تګ لارو څخه استفاده کوي چه په لاندې ډول ورته اشاره کوو.

How to control inflation

1: Fiscal policy

مالی تګ لاره: دا هغه تګ لاره ده چې د دولت د عوایدو (Tax) او مصارفو پورې اړه لري او داپه هغه وخت کې تطبیق کیږي چې مجموعی تقاضا او مجموعی عرضی ترمنځ مساوات نه اوسي او خصوصاً د انفلاسیون په حالت کې چې مجموعی تقاضا زیاته اوسي او ددې په وجه انفلاسیون راغلی وي. نو د انفلاسیون د کنترول لپاره دولت مالیه زیاتوی یا روستی مصارف کمی او یا په عین وخت کې د دواړو وسایلو څخه استفاده کوي ترڅو مجموعی تقاضا راکمه او په بازار کې توازن برقرار شي.

$$C = a + by$$

کله چي دعوايدو څخه ماليه منفي شي نومصارف هم کمپري، $C = a + b$

2: Monetary policy

دپيسوتگ لاره: داټگ لاره دپيسودعرضي پوري اړه لري دا طريقه هغه وخت عملي کووچي دپيسوپه وجه باندې انفلاسيون راغلي وي يعنې کله چي دپيسوعرضه زياته وي نوپدي وخت کي مرکزي بانک د بازارڅخه پيسه ددرې وسايلو پواسطه باندې چي په پورتنی چارټ کي ورته اشاره شوي راجمع کوي ترڅوپه بازارکي دپيسومقدارکنترول اوپه نتيجه کي دانفلاسيون مخه ونيسي. عموما داهغه تگ لاره ده چي دمرکزي بانک پواسطه جوړپري ترڅودانفلاسيون يا **Deflation** په وخت کي ورڅخه استفاده وکړي اونوموړومشکلآولپاره دحل لاره پيداکړي. نوټ: ويلي شوچي دپورتنی تگ لارو دانفلاسيون دحل لپاره وضاحت ورکړل شو خوهمدارنگه د **Deflation** لپاره پورتنی تگ لاري برعکس عملي کيږي او **Deflation** دمشکل مخنيوي ورباندې کيږي.

Increasing supply of goods and services

دانفلاسيون دکنترول لپاره بله طريقه داهم ده چي ترڅوپه ملک کي دشيانو اوخدماتو توليدزيات شي ځکه چي دشيانو اوخدماتو دعرضي په زياتيدوسره دهغوي په قيمتونوکي کموالي راځي.

Price control policy :4

بله طريقه دانفلاسيون دکنترولولپاره داهم ده چي دولت بايد دقيمتونوپه کنترولوکي مداخلت وکړي يعنې په مارکيټ کي دهر څيز قيمت ددولت لخوا تريوحده پوري کنترول کړاي شي.

Economic planning :5

دانفلاسيون دکنترول کولولپاره بله طريقه داهم ده چي دولتونه بايد گټور اقتصادي پلانونه ولري ترڅودخپلو ضرورتونودپوره کولولپاره مناسب پلانونه جوړکړي چي ددغه مناسبوپلانونوپواسطه دانفلاسيون کنترول وکړي. د **Inflation** دکنترول لپاره بله طريقه داهم ده چي هغه شيان چي دملک څخه دصادراتوپه شکل خارجيږي اوپه ملک کي دهغي کموالي راځي بايد دولت دهغه شيانولپاره ماليه **Tax** زيات کړي او هغه شيان چي ملک ته دوارداتوپه شکل راځي اوپه ملک کي ضرورت ورته زيات وي دولت بايد دهغوشيانو ټيکس، ماليه کمه کړي اوهمدارنگه په ملک کي دبعوض شيانو کموالي اوسې نودولت بايد دهغوي په واردولوکي کومک وکړي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**